

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-354-56>

УДК 338.439.6:338.245(477)

JEL classification: Q18, H12, O13, Q17, F52, E69

ОХОТА Юлія

Вінницький національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9943-2206>

e-mail: yuliaokhota2017@gmail.com

МЕХАНІЗМИ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах воєнних трансформацій економіки України проблема забезпечення продовольчої безпеки набуває стратегічного значення та виходить за межі виключно аграрної проблематики, інтегруючись у систему національної економічної безпеки держави. Воєнний стан спричинив масштабні структурні зміни в агропромисловому комплексі, які проявляються у порушенні виробничо-логістичних зв'язків, скороченні ресурсного потенціалу, зростанні економічної нестабільності та підвищенні ризиків функціонування продовольчих систем. За таких умов актуалізується необхідність формування адаптивних механізмів управління, здатних забезпечити стійкість агропродовольчого сектору до кризових впливів та підтримання стабільності продовольчого забезпечення населення.

Метою статті є дослідження механізмів адаптивного управління продовольчою безпекою України в умовах воєнних трансформацій економіки, а також обґрунтування напрямів підвищення ефективності управлінських рішень у кризовому середовищі. Для досягнення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема методи системного аналізу, структурно-функціонального узагальнення, порівняльного аналізу, логічного моделювання. Застосування системного підходу дозволило розглянути продовольчу безпеку як багаторівневу динамічну систему, функціонування якої залежить від взаємодії економічних, інституційних, логістичних та управлінських компонентів.

У результаті дослідження встановлено, що воєнні трансформації економіки формують комплексний дестабілізаційний вплив на агропромисловий комплекс України, охоплюючи виробничу, логістичну, інвестиційну, кадрову та інституційну складові. Визначено, що традиційні механізми державного регулювання в умовах високої невизначеності втрачають достатню ефективність, що обумовлює необхідність переходу до адаптивної моделі управління продовольчою безпекою. Систематизовано ключові інструменти адаптивного управління, серед яких особливе значення мають механізми державної підтримки агропромислового комплексу, цифровий моніторинг аграрного ринку, диверсифікація логістичних каналів, страхування аграрних ризиків, регіональні програми продовольчої стійкості та аналітичне прогнозування кризових сценаріїв. Обґрунтовано доцільність використання концептуального механізму адаптивного управління продовольчою безпекою, який базується на безперервному циклі моніторингу загроз, оцінювання ризиків, прогнозування кризових процесів та оперативного коригування управлінських стратегій.

У висновках доведено, що ефективність забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнних трансформацій економіки визначається здатністю держави формувати гнучку багаторівневу систему адаптивного управління, орієнтовану на забезпечення стійкості агропродовольчого сектору до зовнішніх і внутрішніх загроз. Встановлено, що перспективним напрямом подальших досліджень є розвиток цифрових механізмів прогнозування ризиків, удосконалення міжінституційної координації та формування інтегрованих моделей стратегічного управління продовольчою безпекою в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна безпека, АПК, воєнний стан, територіальна цілісність, економічна стабільність, механізми регулювання, національна безпека, кризове управління, стратегічне прогнозування.

OKHOTA Yuliia

Vinnitsia National Agrarian University

ADAPTIVE MANAGEMENT MECHANISMS OF UKRAINE'S FOOD SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF WARTIME ECONOMIC TRANSFORMATIONS

The In the current conditions of wartime transformations of Ukraine's economy, the issue of ensuring food security acquires strategic importance and extends beyond the limits of purely agricultural problems, becoming integrated into the system of national economic security of the state. Martial law has caused large-scale structural changes in the agro-industrial complex, manifested in disruptions of production and logistics chains, reduction of resource potential, growth of economic instability, and increasing risks to the functioning of food systems. Under such conditions, the need to develop adaptive management mechanisms capable of ensuring the resilience of the agri-food sector to crisis impacts and maintaining the stability of food supply for the population becomes particularly relevant.

The purpose of the article is to study the mechanisms of adaptive management of Ukraine's food security under the conditions of wartime economic transformations, as well as to substantiate directions for improving the effectiveness of managerial decision-making in a crisis environment. To achieve the stated objective, a set of general scientific and special research methods was employed, including methods of system analysis, structural-functional generalization, comparative analysis, and logical modeling. The application of a systems approach made it possible to consider food security as a multi-level dynamic system whose functioning depends on the interaction of economic, institutional, logistical, and managerial components.

The study found that wartime economic transformations exert a complex destabilizing impact on Ukraine's agro-industrial complex, affecting its production, logistics, investment, personnel, and institutional components. It was determined that traditional mechanisms of state regulation lose sufficient effectiveness under conditions of high uncertainty, which necessitates the transition to an adaptive model of food security management. The key instruments of adaptive management were systematized, among which particular importance is attached to mechanisms of state support for the agro-industrial complex, digital monitoring of the agricultural market, diversification of logistics channels, agricultural risk insurance, regional food resilience programs, and analytical forecasting of crisis scenarios. The expediency of applying a conceptual mechanism of adaptive food security management was substantiated,

which is based on a continuous cycle of threat monitoring, risk assessment, forecasting of crisis processes, and operative adjustment of management strategies.

The conclusions prove that the effectiveness of ensuring Ukraine's food security under the conditions of wartime economic transformations is determined by the state's ability to form a flexible multi-level system of adaptive management aimed at ensuring the resilience of the agri-food sector to external and internal threats. It was established that a promising direction for further research is the development of digital mechanisms for risk forecasting, improvement of interinstitutional coordination, and formation of integrated models of strategic food security management under the conditions of Ukraine's post-war economic recovery.

Keywords: food security, economic security, agro-industrial complex, martial law, territorial integrity, economic stability, regulatory mechanisms, national security, crisis management, strategic forecasting.

Стаття надійшла до редакції / Received 19.03.2026
Прийнята до друку / Accepted 30.04.2026
Опубліковано / Published 28.05.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© ОХОТА Юлія

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується високим рівнем воєнно-політичної та соціально-економічної нестабільності, що суттєво впливає на функціонування агропромислового комплексу та систему забезпечення продовольчої безпеки держави. Воєнні трансформації економічного середовища спричинили масштабні порушення виробничих, логістичних, інвестиційних і ресурсних процесів, що зумовило загострення ризиків продовольчої нестабільності як на національному, так і на регіональному рівнях. За таких умов продовольча безпека набуває ознак стратегічного елементу національної економічної безпеки, оскільки її стан безпосередньо впливає на соціальну стабільність, рівень економічної стійкості держави та здатність забезпечувати базові потреби населення в кризових умовах.

Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку з необхідністю формування нових механізмів управління агропродовольчим сектором, адаптованих до умов високої невизначеності, динамічності ризиків та постійних змін зовнішнього середовища. Традиційні моделі державного регулювання, орієнтовані переважно на функціонування в умовах відносної економічної стабільності, виявляються недостатньо ефективними для забезпечення оперативного реагування на кризові виклики воєнного часу. Це актуалізує необхідність переходу до адаптивної системи управління продовольчою безпекою, яка поєднуватиме механізми прогнозування ризиків, цифрового моніторингу, аналітичного оцінювання та оперативного коригування управлінських рішень.

Наукове значення дослідження полягає у розвитку теоретичних підходів до розуміння продовольчої безпеки як багаторівневої адаптивної системи, функціонування якої визначається взаємодією економічних, інституційних та управлінських чинників. Практичне значення роботи пов'язане з можливістю використання отриманих результатів для вдосконалення державної політики у сфері регулювання агропромислового комплексу, розроблення механізмів кризового реагування та формування стратегій забезпечення продовольчої стійкості України в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проведений огляд наукової літератури засвідчує, що проблематика адаптивного управління продовольчою безпекою України в умовах воєнних трансформацій економіки характеризується міждисциплінарністю та охоплює економічні, управлінські, правові, інституційні й безпекові аспекти функціонування агропродовольчої системи. Сучасні наукові підходи концентрують увагу як на питаннях державного регулювання продовольчої безпеки, так і на проблемах стійкості агропромислового комплексу до кризових впливів, логістичних ризиків, фінансового забезпечення та стратегічного управління в умовах воєнної нестабільності.

Відтак, С. М. Лутковська, Т. С. Томляк та Я. І. Чорний [1] у своєму дослідженні здійснюють порівняльно-правовий аналіз механізмів забезпечення продовольчої безпеки в Україні та країнах Європейського Союзу, акцентуючи увагу на інституційних відмінностях державного регулювання та необхідності гармонізації національних механізмів управління відповідно до європейських стандартів. С. В. Березюк, Я. В. Гонтарук та Б. О. Ясінська [2] досліджують особливості забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану, визначаючи ключові ризики функціонування агропромислового комплексу та необхідність посилення державної підтримки аграрного сектору.

У свою чергу Д. В. Тітов, Ю. В. Охота, І. А. Чіков та С. О. Доцюк [3] аналізують стратегічні напрями забезпечення стабільного функціонування підприємств агропромислового комплексу та сільських територій у контексті повоєнного відновлення, підкреслюючи важливість адаптації управлінських моделей до умов кризового середовища. При цьому Ю. В. Охота [4] розглядає питання забезпечення національної продовольчої безпеки в умовах глобалізаційних процесів, акцентуючи увагу на взаємозв'язку глобальних економічних трансформацій із рівнем стійкості національної продовольчої системи.

Ю. Кравченко [5] досліджує виклики та стратегічні пріоритети забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни, обґрунтовуючи необхідність формування комплексної системи антикризового

регулювання агропродовольчого сектору. Науковці А. Шевченко та О. Петренко [6] аналізують сучасний стан продовольчої безпеки України в умовах війни та визначають пріоритетні напрями стабілізації агропродовольчого ринку, зокрема через механізми державного регулювання та підтримки виробників.

О. Ніколюк, Г. Атамась, Б. Шумілов [7] розглядають продовольчу безпеку України в контексті соціально-економічних трансформацій, акцентуючи увагу на впливі кризових процесів на функціонування продовольчих систем та необхідності забезпечення їх адаптивності. У свою чергу Я. В. Гонтарук, О. В. Ревков та І. О. Заяць [8] досліджують фінансово-кредитне забезпечення як ключовий фактор стратегічного управління підприємствами агропромислового комплексу, підкреслюючи значення фінансової стійкості для підтримання продовольчої безпеки держави.

М. В. Гребенюк [9] аналізує стратегічні засади забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану, концентруючи увагу на організаційно-правових механізмах державного управління та кризового реагування. Вчені Ю. Охота та С. Доцюк [10] у дослідженні напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу обґрунтовують доцільність використання адаптивних механізмів реагування на зміни зовнішнього середовища, що є важливим елементом забезпечення стійкості аграрного сектору.

Науковці Z. Zhang, M. J. Abdullah, G. Xu, K. Matsubae та X. Zeng [11] досліджують уразливість різних країн до порушень продовольчих поставок, спричинених російсько-українською війною, з позиції торговельної залежності, що дозволяє оцінити глобальний характер сучасних продовольчих ризиків. При цьому L. Bertassello, P. Winters та M. F. Müller [12] аналізують доступ до світових резервів пшениці як чинник визначення вразливості держав до порушення українського експорту зерна, підкреслюючи значення міжнародної координації у забезпеченні глобальної продовольчої стабільності.

М. F. Rabbi, T. Ben Hassen, H. El Bilali, D. Raheem та A. Raposo [13] досліджують виклики продовольчої безпеки в країнах Європи в умовах тривалого російсько-українського конфлікту, акцентуючи увагу на ризиках інфляційного зростання, логістичних обмеженнях та нестабільності агропродовольчих ринків. Дослідники Т. Х. Neik та ін. [14] обґрунтовують необхідність диверсифікації агропродовольчих систем як ключового інструменту забезпечення глобальної продовольчої безпеки після російсько-української кризи.

Зокрема, W. X. Zhou, Y. S. Dai, K. T. Duong та P. F. Dai [15] аналізують вплив російсько-українського конфлікту на ризикові коливання аграрних ф'ючерсних та спотових ринків, демонструючи зростання нестабільності світових продовольчих ринків у кризових умовах. M. Hernandez Romero та G. Coenders [16] досліджують фінансову стійкість підприємств аграрного та продовольчого секторів Іспанії в умовах впливу війни між Україною та Росією, підкреслюючи важливість адаптивних фінансових моделей управління в умовах економічної нестабільності.

Вчені W. Leal Filho та ін. [17] комплексно аналізують вплив війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку, визначаючи ключові ризики для світових агропродовольчих систем, логістичних ланцюгів та міжнародної торгівлі. У свою чергу K. Deininger, D. A. Ali, N. Kussul, A. Shelestov, G. Lemoine та H. Yailimova [18] здійснюють кількісне оцінювання втрат урожаю в Україні внаслідок війни із використанням оперативного моніторингу, що дозволяє обґрунтувати необхідність впровадження цифрових аналітичних механізмів у систему управління продовольчою безпекою.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених проблематиці продовольчої безпеки, державного регулювання агропромислового комплексу та економічної стійкості держави, питання адаптивного управління продовольчою безпекою в умовах воєнних трансформацій економіки залишаються недостатньо дослідженими. Більшість сучасних наукових підходів орієнтовані переважно на аналіз економічних або виробничих аспектів функціонування агропродовольчого сектору, тоді як комплексний характер кризових процесів потребує інтегрованого дослідження взаємозв'язків між інституційними, логістичними, управлінськими та безпековими компонентами системи продовольчого забезпечення.

Недостатньо розробленими залишаються питання формування адаптивних механізмів управління, здатних забезпечувати оперативне реагування на динамічні зміни кризового середовища. Зокрема, потребують подальшого наукового обґрунтування механізми інтеграції цифрового моніторингу, аналітичного прогнозування ризиків та алгоритмізованих моделей прийняття управлінських рішень у систему забезпечення продовольчої безпеки держави. Обмеженою також є кількість досліджень, у яких продовольча безпека розглядається не лише як складова аграрної політики, а як елемент комплексної системи національної економічної безпеки в умовах воєнних загроз. Однією з причин недостатньої уваги до зазначених аспектів є динамічність сучасних кризових процесів та відносна новизна викликів, спричинених масштабними воєнними трансформаціями економіки України. Унаслідок цього наукові підходи не завжди встигають адаптуватися до змін середовища, а існуючі моделі державного регулювання часто залишаються орієнтованими на стабільні умови функціонування економічної системи.

Водночас дослідження невіршених аспектів проблеми є важливим для формування ефективної системи кризового управління агропродовольчим сектором та забезпечення стійкості продовольчих систем держави. Необхідність наукового обґрунтування адаптивних механізмів управління визначається потребою підвищення ефективності державної політики у сфері продовольчої безпеки, мінімізації ризиків дестабілізації агропродовольчого ринку та забезпечення економічної стабільності в умовах воєнного стану.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження механізмів адаптивного управління продовольчою безпекою України в умовах воєнних трансформацій економіки та обґрунтування напрямів підвищення ефективності управлінських рішень у системі забезпечення продовольчої стійкості держави.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Дослідити основні трансформації агропромислового комплексу України, спричинені воєнними змінами економічного середовища, та визначити їхній вплив на систему продовольчої безпеки держави.
2. Систематизувати ключові інструменти адаптивного управління продовольчою безпекою в умовах кризової нестабільності та обґрунтувати особливості їх практичного застосування.
3. Розробити концептуальний механізм адаптивного управління продовольчою безпекою України в умовах воєнних трансформацій економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасні умови функціонування економіки України характеризуються високим рівнем воєнної нестабільності, що суттєво впливає на стан продовольчої безпеки держави та трансформує механізми функціонування агропромислового комплексу. Війна спричинила масштабні зміни у виробничих, логістичних, інвестиційних та ресурсних процесах, унаслідок чого аграрний сектор змушений адаптуватися до нових кризових умов господарювання. За таких обставин продовольча безпека перестає розглядатися виключно як аграрна або економічна категорія, набуваючи ознак стратегічного компонента національної безпеки держави [2; 5, с. 139]. Особливої актуальності набуває питання формування адаптивних механізмів управління, орієнтованих на забезпечення стійкості агропродовольчої системи в умовах високої невизначеності та постійної зміни зовнішнього середовища.

Водночас сучасні кризові процеси мають не лише деструктивний, а й трансформаційний характер, оскільки стимулюють розвиток нових підходів до організації аграрного виробництва, цифровізації управлінських процесів, диверсифікації логістичних маршрутів та посилення державної координації [7]. У наукових дослідженнях акцентується увага на тому, що ефективність забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни значною мірою залежить від здатності держави та суб'єктів агропромислового комплексу швидко адаптуватися до кризових змін економічного середовища [10, с. 348]. Крім того, сучасні виклики актуалізують необхідність інтеграції аналітичних, організаційних та інституційних механізмів управління, спрямованих на мінімізацію ризиків дестабілізації продовольчого ринку. У таких умовах адаптивне управління набуває ознак комплексної багаторівневої системи, яка передбачає не лише реагування на кризові явища, а й прогнозування потенційних загроз для агропродовольчого сектору.

Таким чином, дослідження трансформацій агропромислового комплексу України в умовах воєнних змін економічного середовища є важливим як у теоретичному, так і в практичному вимірі, оскільки дозволяє визначити ключові напрями підвищення стійкості системи продовольчої безпеки держави.

Варто зазначити, що дослідження критеріїв продовольчої безпеки суттєво ускладнюється через нестачу актуальної статистичної інформації та недостатню систематизацію даних за останні роки. На сайті Державної служби статистики України та офіційному вебпорталі Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства відповідні показники подаються фрагментарно й розміщені у різних інформаційних ресурсах.

Оприлюднення інформації про індикатори та показники продовольчої безпеки на ресурсах Держстату охоплює переважно дані до 2022 року, а процес оновлення статистики відбувається поступово й наразі залишається неповним. Дані, що стосуються періоду повномасштабної війни 2022-2025 рр., представлені вибірково та здебільшого обмежуються узагальненими показниками. У зв'язку з цим можливості для комплексного визначення й аналізу окремих індикаторів сучасного стану продовольчої безпеки України залишаються суттєво обмеженими.

На сучасному етапі, аналізуючи індекси продовольчої безпеки, визначені Комісією з світової продовольчої безпеки, слід підкреслити, що показники України за 2022-2024 рр. свідчать про наявність серйозних ризиків у цій сфері. Зокрема, близько 2,7 млн осіб стикаються з дефіцитом харчових продуктів, причому порівняно з 2018 роком значення цього показника збільшилося у 2,5 раза. Водночас середня за 2022-2024 рр. чисельність населення, яке перебуває в умовах помірної або тяжкої продовольчої нестачі, за оцінками організації становить 12,6 млн осіб, що відповідає 32,5% населення країни (рис. 1). Важливо також зазначити, що хоча у порівнянні з попереднім періодом абсолютна кількість таких осіб скоротилася приблизно на 100 тис. осіб, у відносному вимірі частка населення, яке зазнає продовольчої нестачі, продовжує демонструвати тенденцію до зростання [19].

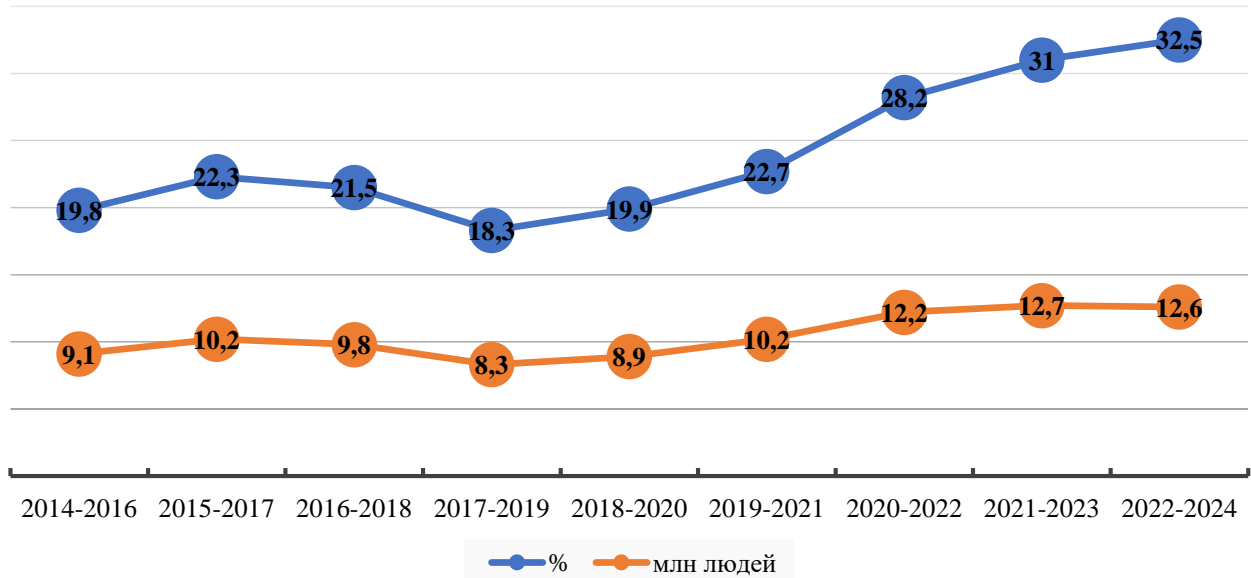

Рис. 1. Динаміка чисельності населення України з помірним та тяжким рівнем продовольчої нестачі, 2014-2024 рр.
Джерело: [19]

За даними міжнародної організації «Food and Agriculture Organization» у звіті «Стан продовольчої безпеки та харчування у світі (SOFI) – 2025», та за результатами досліджень вітчизняних науковців Горячової О. та інш. [19], спостерігається наявність суттєвих диспропорцій у рівні продовольчої безпеки України між країнами Європи та США (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові індикатори сталого розвитку та харчової безпеки населення

Показник	Значення для України	Значення для країн Європи	Значення для США
Поширеність недоїдання в загальній чисельності населення, 2022-2024 рр.	6,9%	менше 2,5%	менше 2,5%
Поширеність тяжкої продовольчої безпеки в загальній чисельності населення, 2022-2024 рр.	5,3%	1,8%	1,0%
Поширеність помірної або тяжкої продовольчої безпеки в загальній чисельності населення, 2022-2024 рр.	32,5%	7,4%	10,3%
Поширеність затримки росту у дітей (до 5 років), 2024 р.	11,7%	3,6%	4,2%
Частка населення, яке не може дозволити собі здоровий раціон, 2024 р.	відсутні дані	5,3%	4,5%

Джерело: [19]

Аналіз наведених індикаторів продовольчої безпеки України свідчить про наявність суттєвих проблем у сфері забезпечення населення достатнім і якісним харчуванням. Зокрема, рівень поширеності недоїдання в Україні є істотно вищим порівняно із середніми показниками країн Європи та США – майже утричі. Така ситуація зумовлена комплексом чинників, серед яких вагоме значення мають зниження економічної доступності продуктів харчування для населення, негативні наслідки воєнних дій, а також порушення логістичних ланцюгів постачання продовольства.

Крім того, показники помірної та тяжкої продовольчої безпеки в Україні перевищують аналогічні значення у європейських країнах і США у 2–5 разів. Це свідчить про високий ступінь соціально-економічної вразливості населення, нестабільність доступу до продовольства та значну залежність домогосподарств від коливань цін на харчові продукти. Відповідно, значна частина населення стикається з труднощами у забезпеченні достатнього рівня споживання безпечної та поживної їжі.

Таким чином, виявлені негативні тенденції у сфері продовольчої безпеки значною мірою є наслідком глибоких трансформацій, яких зазнав агропромисловий комплекс України під впливом воєнних та економічних викликів.

Воєнні трансформації економіки України спричинили системні структурні зміни у функціонуванні агропромислового комплексу, який традиційно виконує роль одного з базових секторів забезпечення продовольчої та економічної безпеки держави. Умови воєнного стану актуалізували необхідність переосмислення механізмів організації аграрного виробництва, логістики, ресурсного забезпечення та державного регулювання. Поряд із цим сучасні кризові процеси супроводжуються посиленням ризиків порушення продовольчих ланцюгів, зниженням інвестиційної активності та трансформацією ринкових

механізмів функціонування агропромислового комплексу. Водночас війна стимулює формування нових адаптивних моделей господарювання, орієнтованих на підвищення гнучкості управлінських рішень, цифровізацію аграрного сектору та диверсифікацію логістичних маршрутів. У цьому контексті особливого значення набуває систематизація ключових трансформацій агропромислового комплексу України та визначення їхнього впливу на стан продовольчої безпеки держави. З огляду на це доцільним є узагальнення основних напрямів воєнних трансформацій агропромислового комплексу України, що представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Трансформації агропромислового комплексу України
під впливом воєнних змін економічного середовища**

Сфера трансформації	Прояв воєнного впливу	Наслідки для продовольчої безпеки	Адаптивні реакції АПК
Виробнича	Скорочення посівних площ, руйнування інфраструктури, дефіцит ресурсів	Зниження обсягів аграрного виробництва	Оптимізація структури посівів, локалізація виробництва
Логістична	Блокування транспортних маршрутів та портової інфраструктури	Ускладнення експорту та внутрішнього постачання продукції	Формування альтернативних логістичних коридорів
Економічна	Зростання собівартості виробництва та енергетичних витрат	Підвищення цін на продовольство	Використання механізмів державної підтримки
Кадрова	Міграція населення та дефіцит трудових ресурсів	Зниження продуктивності аграрного сектору	Автоматизація виробничих процесів
Інвестиційна	Скорочення інвестиційної активності та високої ризику	Уповільнення модернізації АПК	Пошук міжнародних фінансових програм
Технологічна	Потреба у швидкій адаптації виробництва	Необхідність підвищення ефективності управління	Цифровізація аграрного менеджменту
Інституційна	Посилення ролі державного регулювання	Залежність стабільності ринку від управлінських рішень	Розроблення антикризових механізмів координації

Джерело: сформовано автором на основі [3, с. 443-446; 6; 17]

Представлені в таблиці 2 трансформації засвідчують, що воєнний стан формує комплексний багаторівневий вплив на функціонування агропромислового комплексу України, охоплюючи виробничу, економічну, логістичну, кадрову та інституційну складові його розвитку. Результати проведеного аналізу свідчать, що сучасний аграрний сектор поступово переходить від моделі функціонування в умовах відносної економічної стабільності до адаптивної системи кризового реагування, орієнтованої на забезпечення стійкості продовольчих систем у ситуації високої невизначеності. Особливого значення за таких умов набувають механізми гнучкого управління ресурсами, цифровізації аграрного менеджменту, диверсифікації логістичних каналів та посилення міжінституційної координації державної підтримки [8, с. 4; 10, с. 349-353]. Водночас воєнні трансформації економічного середовища актуалізують необхідність формування довгострокових стратегій забезпечення продовольчої стійкості, які мають базуватися не лише на компенсації кризових втрат, а й на розвитку адаптивного потенціалу агропромислового комплексу. Таким чином, продовольча безпека в умовах війни набуває ознак комплексного міжсекторального феномена, що поєднує економічні, управлінські, логістичні та безпекові компоненти функціонування держави та безпосередньо впливає на рівень її національної економічної стійкості.

Подальший аналіз трансформацій агропромислового комплексу України дозволяє констатувати, що забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнної нестабільності потребує не лише оцінювання кризових змін, а й формування ефективної системи адаптивного управління. Сучасні виклики актуалізують необхідність переходу від фрагментарних антикризових рішень до комплексної моделі управління, орієнтованої на прогнозування ризиків, координацію інституційних механізмів та підтримання стійкості продовольчих систем [4, с. 66; 9, с. 198; 11]. Водночас ефективність управлінських рішень значною мірою визначається здатністю держави інтегрувати економічні, цифрові, фінансові та організаційні інструменти реагування в єдину систему кризового менеджменту. За таких умов особливого значення набуває систематизація інструментів адаптивного управління продовольчою безпекою, які забезпечують стабілізацію агропродовольчого сектору в умовах високої невизначеності.

Складність сучасних воєнно-економічних викликів обумовлює необхідність формування багаторівневої системи адаптивного управління продовольчою безпекою України. Традиційні механізми державного регулювання в умовах кризової нестабільності поступово втрачають достатній рівень ефективності, що актуалізує потребу у використанні гнучких управлінських інструментів, орієнтованих на оперативне реагування, прогнозування ризиків та підтримку стабільності агропродовольчого ринку. Водночас сучасні умови функціонування агропромислового комплексу характеризуються високою динамічністю зовнішніх загроз, що потребує інтеграції економічних, організаційних, цифрових та інституційних механізмів управління. Особливої актуальності набуває впровадження інструментів аналітичного моніторингу, диверсифікації логістичних ланцюгів, фінансового забезпечення та регіональної координації, здатних

забезпечити стійкість продовольчих систем у кризових умовах. Крім того, сучасні наукові підходи акцентують увагу на необхідності посилення адаптивного потенціалу державного управління через поєднання механізмів стратегічного прогнозування та оперативного реагування на кризові процеси. У зв'язку з цим доцільним є узагальнення ключових інструментів адаптивного управління продовольчою безпекою України, що представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Інструменти адаптивного управління продовольчою безпекою України

Інструмент управління	Функціональне призначення	Очікуваний результат
Державні програми підтримки АПК	Компенсація втрат та стимулювання виробництва	Стабілізація аграрного сектору
Система продовольчих резервів	Формування стратегічних запасів продукції	Мінімізація ризиків дефіциту
Цифровий моніторинг аграрного ринку	Оперативний аналіз стану виробництва та логістики	Підвищення якості управлінських рішень
Логістична диверсифікація	Забезпечення альтернативних маршрутів постачання	Стійкість продовольчих ланцюгів
Міжнародна фінансова підтримка	Залучення інвестицій та гуманітарних ресурсів	Відновлення економічної стабільності
Регіональні програми продовольчої стійкості	Локалізація механізмів реагування	Підвищення адаптивності регіонів
Страховання аграрних ризиків	Зниження рівня економічної невизначеності	Захист виробників від кризових втрат
Аналітичне прогнозування ризиків	Оцінювання можливих загроз продовольчій системі	Формування превентивних управлінських рішень

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 141; 13; 14; 16]

Систематизація інструментів адаптивного управління свідчить про необхідність трансформації традиційної реактивної моделі державного регулювання у проактивну систему забезпечення продовольчої безпеки, орієнтовану на довгострокову стійкість агропродовольчого сектору. Результати проведеного аналізу демонструють, що в умовах воєнних трансформацій економіки ефективність управління визначається не лише здатністю компенсувати наслідки кризових процесів, а передусім можливістю своєчасного прогнозування ризиків та адаптації механізмів реагування до динамічних змін зовнішнього середовища. Особливого значення за таких умов набуває інтеграція державних програм підтримки, цифрових систем моніторингу, механізмів страхування аграрних ризиків, міжнародної фінансової допомоги та регіональних інструментів координації [12, с. 675; 15, с. 96]. Водночас сучасні кризові процеси актуалізують необхідність формування багаторівневої системи аналітичного управління, у межах якої стратегічне прогнозування ризиків поєднується з оперативним прийняттям управлінських рішень та постійним коригуванням механізмів державного реагування. Це дозволяє забезпечити не лише короткострокову стабілізацію продовольчого ринку, а й створити передумови для формування довгострокової продовольчої стійкості держави в умовах воєнної та економічної нестабільності. Таким чином, адаптивне управління продовольчою безпекою набуває ознак комплексної міжсекторальної системи, ефективність якої визначається рівнем координації економічних, інституційних та інформаційно-аналітичних механізмів державного управління.

Подальший розвиток системи забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнних трансформацій економіки потребує не лише використання окремих інструментів кризового реагування, а й формування цілісної моделі адаптивного управління, здатної забезпечити безперервність управлінського циклу. Сучасні наукові підходи акцентують увагу на необхідності інтеграції механізмів моніторингу ризиків, прогнозування кризових сценаріїв та координації управлінських рішень у єдину систему антикризового менеджменту [1, с. 311; 18]. Водночас ефективність такої системи значною мірою залежить від здатності державних інституцій оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати гнучкість механізмів регулювання агропродовольчого сектору. За таких умов особливого значення набуває розроблення алгоритмізованої моделі прийняття управлінських рішень, орієнтованої на підтримання продовольчої стійкості держави в кризових умовах.

Сучасна система забезпечення продовольчої безпеки України функціонує в умовах високої турбулентності економічного середовища, що вимагає оперативності, багаторівневої координації та прогнозного характеру управлінських рішень. За таких умов особливої актуальності набуває побудова адаптивної моделі управління, здатної інтегрувати механізми моніторингу ризиків, оцінювання загроз, координації управлінських суб'єктів та оперативного реагування на кризові процеси. Водночас сучасні виклики потребують переходу від фрагментарного реагування на кризові явища до системного управління продовольчою безпекою, заснованого на принципах прогнозування, адаптивності та стратегічної координації. Особливого значення набуває впровадження алгоритмізованих механізмів прийняття управлінських рішень, які дозволяють забезпечити послідовність управлінського циклу та підвищити ефективність державного реагування на кризові процеси. У цьому контексті доцільним є формування концептуального механізму адаптивного управління продовольчою безпекою України в умовах кризових трансформацій економіки, що представлено на рисунку 2.

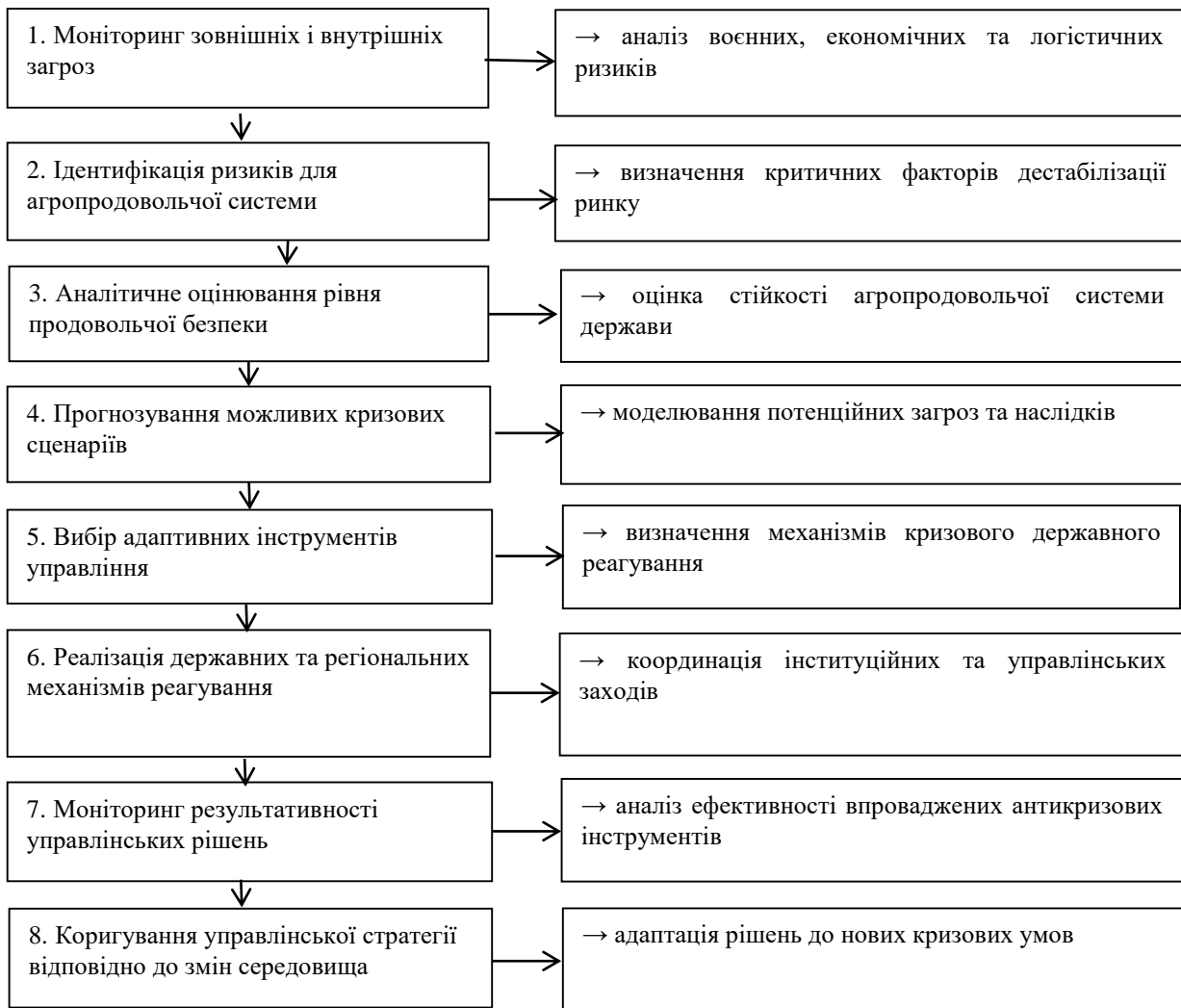

Рис. 2. Концептуальний механізм адаптивного управління продовольчою безпекою України в умовах воєнних трансформацій економіки

Джерело: авторська розробка

Запропонований механізм демонструє, що ефективне забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнних трансформацій економіки потребує формування безперервного циклу адаптивного управління, у межах якого ключову роль відіграють процеси моніторингу, прогнозування, координації та оперативного коригування управлінських рішень. На відміну від традиційних підходів, орієнтованих переважно на функціонування в умовах відносної стабільності, запропонований механізм враховує високий рівень невизначеності, динамічність кризових процесів та необхідність швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища. Результати проведеного дослідження дозволяють констатувати, що ефективність управління продовольчою безпекою визначається не лише наявністю окремих механізмів державної підтримки, а передусім рівнем інтеграції економічних, інституційних, цифрових та аналітичних інструментів у єдину систему кризового менеджменту. Особливого значення в сучасних умовах набувають механізми аналітичного прогнозування ризиків, цифрового моніторингу агропродовольчих процесів та міжінституційної координації управлінських суб'єктів, що забезпечують підвищення адаптивності державної системи управління. Водночас запропонований концептуальний механізм створює підґрунтя для переходу від реактивного до проактивного формату забезпечення продовольчої безпеки, орієнтованого на попередження кризових явищ та формування довгострокової стійкості агропродовольчого сектору. Таким чином, адаптивне управління продовольчою безпекою в умовах воєнних трансформацій економіки набуває ознак стратегічного інструменту забезпечення національної економічної безпеки держави та визначає перспективні напрями модернізації системи державного управління в умовах кризової нестабільності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що воєнні трансформації економіки України спричиняють комплексний багаторівневий вплив на забезпечення продовольчої безпеки держави, охоплюючи виробничу, логістичну, економічну, кадрову, інвестиційну та інституційну складові функціонування

агропромислового комплексу. Обґрунтовано, що сучасні кризові процеси формують нову конфігурацію ризиків для агропродовольчого сектору, унаслідок чого традиційні механізми державного регулювання поступово втрачають достатній рівень ефективності. Це актуалізує необхідність переходу до адаптивних моделей управління, орієнтованих на забезпечення стійкості продовольчих систем в умовах високої невизначеності та динамічних змін зовнішнього середовища.

У межах дослідження систематизовано ключові інструменти адаптивного управління продовольчою безпекою України, серед яких визначальне значення мають державні програми підтримки агропромислового комплексу, цифровий моніторинг аграрного ринку, диверсифікація логістичних маршрутів, страхування аграрних ризиків, аналітичне прогнозування кризових сценаріїв та регіональні механізми забезпечення продовольчої стійкості. Доведено, що результативність зазначених інструментів безпосередньо залежить від рівня міжінституційної координації, швидкості прийняття управлінських рішень, ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення та здатності управлінської системи до оперативної адаптації в умовах кризових трансформацій.

Розроблений концептуальний механізм адаптивного управління продовольчою безпекою дозволив обґрунтувати доцільність використання циклічного адаптивного підходу, який базується на послідовній інтеграції процесів моніторингу загроз, оцінювання ризиків, прогнозування кризових сценаріїв, вибору інструментів реагування та подальшого коригування управлінських стратегій відповідно до змін економічного середовища. Наукова цінність запропонованого механізму полягає у поєднанні аналітичних, організаційних та інституційних механізмів управління в єдину систему кризового реагування, орієнтовану на забезпечення продовольчої стійкості держави в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих підходів у процесі формування державної політики забезпечення продовольчої безпеки, розроблення антикризових програм підтримки агропромислового комплексу та вдосконалення механізмів стратегічного управління агропродовольчим сектором. Водночас перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розроблення цифрових платформ аналітичного моніторингу агропродовольчого ринку, удосконалення моделей стратегічного прогнозування ризиків, а також інтеграція технологій штучного інтелекту в механізми управління продовольчою безпекою держави в умовах кризової нестабільності.

Література

1. Лутковська С. М., Томляк Т. С., Чорний Я. І. Порівняльно-правовий аналіз механізмів забезпечення продовольчої безпеки в Україні та ЄС. *Наука і техніка сьогодні*. 2026. № 4 (58). С. 308–317. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-4\(58\)-308-318](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-4(58)-308-318)
2. Березюк С. В., Гонтарук Я. В., Ясінська Б. О. Забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>
3. Тітов Д. В., Охота Ю. В., Чіков І. А., Доцюк С. О. Стратегічні напрямки забезпечення стабільного функціонування підприємств АПК і сільських територій з урахуванням цілей повоєнного відновлення. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. № 348 (6). С. 441–449. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-348-6-63>
4. Охота Ю. В. Забезпечення національної продовольчої безпеки в умовах глобалізаційних процесів. *Бізнес-навігатор*. 2024. № 4 (77). С. 63–72. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-12>
5. Кравченко Ю. Продовольча безпека України в умовах війни: виклики та стратегічні пріоритети. *Economics and Law*. 2025. № 77(2). С. 137–146. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.137>
6. Шевченко А., Петренко О. Продовольча безпека України в умовах війни та пріоритетні напрямки врегулювання її стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24>
7. Ніколюк О., Атамась Г., Шумілов Б. Продовольча безпека України в умовах соціально-економічних трансформацій. *Food Industry Economics*. 2023. № 15(1). DOI: <https://doi.org/10.15673/fe.v15i1.2636>
8. Гонтарук Я. В., Ревков О. В., Заяць І. О. Фінансово-кредитне забезпечення як ключовий фактор стратегічного управління підприємствами АПК для забезпечення продовольчої безпеки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. № 2 (17). С. 3–8. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees>
9. Гребенюк М. В. Стратегічні засади забезпечення продовольчої безпеки в умовах правового режиму воєнного стану: організаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2024. № 4(51). С. 193–206. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4\(51\).318086](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4(51).318086)
10. Okhota Yu., Dotsiuk S. Directions for increasing the competitiveness of enterprises of the AIC based on an adaptive mechanism of response to changes in the operating environment. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. № 11(4). P. 344–356. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-4-344-356>
11. Zhang Z., Abdullah M.J., Xu G., Matsubae K., Zeng X. Countries' vulnerability to food supply disruptions caused by the Russia-Ukraine war from a trade dependency perspective. *Scientific Reports*. 2023. Vol. 13,

16591 DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-023-43883-4>

12. Bertassello L., Winters P., Müller M.F. Access to global wheat reserves determines country-level vulnerability to conflict-induced Ukrainian wheat supply disruption. *Nature Food*. 2023. Vol. 4. P. 673–676. DOI: <https://doi.org/10.1038/s43016-023-00806-w>

13. Rabbi M. F., Ben Hassen T., El Bilali H., Raheem D., Raposo A. Food security challenges in Europe in the context of the prolonged Russian-Ukrainian conflict. *Sustainability*. 2023. Vol. 15. № 6, 4745. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15064745>

14. Neik T. X., Siddique K. H. M., Mayes S., Edwards D., Batley J., Mabhaudhi T., Song B. K., Massawe F. Diversifying agrifood systems to ensure global food security following the Russia-Ukraine crisis. *Frontiers in Sustainable Food Systems*. 2023. Vol. 7, 1124640. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1124640>

15. Zhou W. X., Dai Y. S., Duong K. T., Dai P. F. The impact of the Russia-Ukraine conflict on the extreme risk spillovers between agricultural futures and spots. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2024. Vol. 217. P. 91-111. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2023.11.004>

16. Hernandez Romero M., Coenders G. Financial resilience of agricultural and food production companies in Spain: A compositional cluster analysis of the impact of the Ukraine-Russia war (2021-2023). *Statistical Finance*. 2025. Vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2504.05912>

17. Leal Filho W., Fedoruk M., Paulino Pires Eustachio J. H., Barbir J., Lisovska T., Lingos A., Baars C. How the War in Ukraine Affects Food Security. *Foods*. 2023. Vol. 12. № 21, 3996. DOI: <https://doi.org/10.3390/foods12213996>

18. Deininger K., Ali D. A., Kussul N., Shelestov A., Lemoine G., Yailimova H. Quantifying war-induced crop losses in Ukraine in near real time to strengthen local and global food security. *Food Policy*. 2023. Vol. 115. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102418>

19. Горячова О., Педченко Г., Пиріг Я. Індикативна оцінка продовольчої безпеки України в умовах війни. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2026. № 1. С. 267-273. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-35>

References

- Lutkovska, S. M., Tomliak, T. S., Chorni, Ya. I. (2026). Comparative legal analysis of food security mechanisms in Ukraine and the EU. *Science and Technology Today*, 4 (58), 308–317. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-4\(58\)-308-318](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-4(58)-308-318)
- Bereziuk, S. V., Hontaruk, Ya. V., Yasinska, B. O. (2023). Ensuring state food security under martial law conditions. *Economy and Society*, 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-44>
- Titov, D. V., Okhota, Yu. V., Chikov, I. A., Dotsiuk, S. O. (2025). Strategic directions for ensuring the stable functioning of agro-industrial enterprises and rural territories considering post-war recovery goals. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 348 (6), 441–449. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-348-6-63>
- Okhota, Yu. V. (2024). Ensuring national food security under globalization processes. *Business Navigator*, 4 (77), 63–72. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-12>
- Kravchenko, Yu. (2025). Food security of Ukraine under wartime conditions: challenges and strategic priorities. *Economics and Law*, 77 (2), 137–146. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.02.137>
- Shevchenko, A., Petrenko, O. (2024). Food security of Ukraine under wartime conditions and priority directions for its regulation. *Economy and Society*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-24>
- Nikoliuk, O., Atamas, H., Shumilov, B. (2023). Food security of Ukraine under socio-economic transformations. *Food Industry Economics*, 15 (1). <https://doi.org/10.15673/fie.v15i1.2636>
- Hontaruk, Ya. V., Revkov, O. V., Zaiats, I. O. (2025). Financial and credit support as a key factor of strategic management of agro-industrial enterprises for ensuring food security. *Digital Economy and Economic Security*, 2 (17), 3–8. <https://doi.org/10.32782/dees>
- Hrebenuik, M. V. (2024). Strategic principles of ensuring food security under the legal regime of martial law: organizational and legal aspect. *Information and Law*, 4 (51), 193–206. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4\(51\).318086](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.4(51).318086)
- Okhota, Yu., Dotsiuk, S. (2025). Directions for increasing the competitiveness of enterprises of the AIC based on an adaptive mechanism of response to changes in the operating environment. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11 (4), 344–356. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-4-344-356>
- Zhang, Z., Abdullah, M. J., Xu, G., Matsubae, K., Zeng, X. (2023). Countries' vulnerability to food supply disruptions caused by the Russia-Ukraine war from a trade dependency perspective. *Scientific Reports*, 13, 16591. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-43883-4>
- Bertassello, L., Winters, P., Müller, M. F. (2023). Access to global wheat reserves determines country-level vulnerability to conflict-induced Ukrainian wheat supply disruption. *Nature Food*, 4, 673–676. <https://doi.org/10.1038/s43016-023-00806-w>
- Rabbi, M. F., Ben Hassen, T., El Bilali, H., Raheem, D., Raposo, A. (2023). Food security challenges in Europe in the context of the prolonged Russian-Ukrainian conflict. *Sustainability*, 15 (6), 4745. <https://doi.org/10.3390/su15064745>
- Neik, T. X., Siddique, K. H. M., Mayes, S., Edwards, D., Batley, J., Mabhaudhi, T., Song, B. K., Massawe, F. (2023). Diversifying agrifood systems to ensure global food security following the Russia-Ukraine crisis. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 7, 1124640. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1124640>
- Zhou, W. X., Dai, Y. S., Duong, K. T., Dai, P. F. (2024). The impact of the Russia-Ukraine conflict on the extreme risk spillovers between agricultural futures and spots. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 217, 91–111. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2023.11.004>
- Hernandez Romero, M., Coenders, G. (2025). Financial resilience of agricultural and food production companies in Spain: A compositional cluster analysis of the impact of the Ukraine-Russia war (2021–2023). *Statistical Finance*, 1. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2504.05912>
- Leal Filho, W., Fedoruk, M., Paulino Pires Eustachio, J. H., Barbir, J., Lisovska, T., Lingos, A., Baars, C. (2023). How the War in Ukraine Affects Food Security. *Foods*, 12 (21), 3996. <https://doi.org/10.3390/foods12213996>
- Deininger, K., Ali, D. A., Kussul, N., Shelestov, A., Lemoine, G., Yailimova, H. (2023). Quantifying war-induced crop losses in Ukraine in near real time to strengthen local and global food security. *Food Policy*, 115. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102418>
- Horyachova, O., Pedchenko, H., Pyrih, Ya. (2026). Indicative assessment of food security in Ukraine under war conditions. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 1, 267-273. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-35>